

Digteren og Geografen

Malthe Conrad Bruun

Ved H. A. RIIS OLESEN.

MALTHE CONRAD BRUUN
(efter Birkedahl-Barfods Bog)

DENNE berømte Digter og Geograf fødtes i Thisted den 12. Aug. 1775 som Søn af Justitsraad, Amtsforvalter Adolph Christian Bruun. Moderen, Anna Christine Hoff, var Datter af Major Sehested von Hoff. Justitsraad Bruun var Aaret før Malthes Fødsel blevet udnævnt til Amtsforvalter over Dueholm, Ørum og Vestervig Amter. Straks efter Ankomsten til Egnen købte han en Gaard beliggende i Storegade. Det er paa denne Grund, der er indsat en Mindetavle over Malthe C. Bruun.

Slægten Bruun stammer fra Mors, idet Malthes Oldefader var Præsten Peder Jacobsen Brunov i Dragstrup. Dennes Søn Oluf Bruun blev i 1733 Huslærer hos Konferentsraad Frederik Rostgaards Datter paa Tybjerggaard, Konradine Sofie Rostgaard, som i en ung Alder var blevet Enke. Til stor Overraskelse fik Fr. Rostgaard i 1736 Bud om, at Datteren havde indgaaet Ægteskab med Oluf Bruun. Harmfuld over dette for ham utilgivelige Skridt frakendte han Conradine alle Arverettigheder og fratog hende Børnene af første Ægteskab. Oluf Bruun beklædte med stor Dygtighed adskillige gode Stillinger og døde som Byfoged i København 1767.

Amtsforvalter Bruun var en retsindig og dygtig Mand, dog noget konservativt indstillet. Medens Oluf Bruun havde en varm Interesse for Stavnsbaandets Løsning og blev indvalgt i en Kommission, som skulde undersøge Mulighederne for at fremme Landbrugets Kaar, var A. C. Bruun bange for Konsekvenserne af Ophævelsen af Stavnsbaandet og var blandt Underskriverne af en Klageadresse fra Herremænd og Proprietærer til Kronprinsen. I 10 Aar røgtede han sit Arbejde med Flid og Paapasselighed, men maatte paa Grund af Svagelighed

tage sin Afsked, kun 43 Aar gl. Familien følte sig saa godt hjemme i Thy, at A. C. Bruun i 1783 købte Herregaarden "Ulstrup" i Hundborg Sogn, som han ejede til sin Død i Aaret 1800.

Malthe var en meget fremmelig og opvakt Dreng; allerede som 5-aarig blev han i Hjemmet undervist af Rasmus Fog, den senere Domprovst i Viborg. Ved et Middagsselskab i Hjemmet proklamerede han sin politiske Indstilling med Udraabet: "Hvor vilde jeg gerne engang stille mig ved P. A. Heibergs Side". I en meget ung Alder rejste han til København og tog sin Studentereksamen med Udmærkelse, knap 15 Aar gammel. Han blev af Faderen opfordret til at studere Teologi, fordi denne havde Besættelsesret til et Præstekald her i Thy. Efter at have fulgt flere Forelæsninger opgav han det teologiske Studium under Paavirkning af den rationalistiske Otto Horrobow. Dette Skridt bedrøvede Forældrene meget, særlig da Malthe i de følgende Aar i stærk Grad paavirktes i fritænkerisk Retning. Han prøvede da Jura, men opgav ogsaa dette. Det var lige i den urolige Periode efter den franske Revolution, og de yderliggaaende Frihedsideer faldt i god Jordbund i Malthe C. Bruuns letfængelige Sjæl. Han begejstredes for de nye Tanker, og i "Dreyers Klub" samlede en Del ligesindede, som i Taler, Sange og Viser lovprieste Republikken som den eneste rigtige Regeringsform.

Efterhaanden stod det ham klart, at han vilde være Digter og Journalist, og gennem Artikler, Digte og Pjecer angreb han skaanselsløst den bestaaende Styreform og fremhævede den franske som det ideelle Forbillede. Mange af hans lyriske Digte fra den Tid er skønne Perler i den danske Litteratur. Man maa ikke dømme Malthe C.

Bruun for haardt, han var jo som mange andre unge præget af Tidens Tanker, men han var i Besiddelse af et ungdommeligt Overmod, som blev misforstået af Samtiden. Den kendte Digter Knud Lyhne Rahbek skriver om ham, at han var Elskværdigheden selv og besjælet af Varme for alt ædelt og godt.

Kun 19 Aar gammel udgiver han i Aug. 1794 et Skrift under Navnet "Vækkeren", som vakte Opmærksomhed derved, at det - uden Grund - blev draget til Ansvar for nogle Spektakler, der fandt Sted paa den Tid i København. Bruun maatte standse Udgivelsen af Bladet og idømtes en Bøde. Senere begyndte han Udgivelsen af et Blad med Titlen "Patrioten", som dog kun fik en lille Læsekreds paa Grund af det noget vanskeligt tilgængelige Stof. Da alt dette mislykkedes, forsøgte han nye Veje, idet han skrev en Samfundssatire i Lighed med Ludv. Holbergs: Niels Klim, den udkom med Overskriften: "Jerusalems Skomagere Rejse til Maanen", og den er en camoufleret Skildring af vore hjemlige Forhold paa Baggrund af Frankrigs frie Styre. Den maskerede Spot opdagede Regeringen, som anlagde Proces mod Malthe C. Bruun, der dog vandt denne.

Det Samarbejde, han ønskede med P. A. Heiberg, kom aldrig i Stand. Selv om de begge blev landsforvist, var de saa vidt forskellige, at de helst undgik hinanden, men det kunde ikke undgaaes, at de trods dette fik alvorlige Sammenstød. Den saakaldte "Dyvekefejde" tjente kun til at gøre dem endnu mere bitre overfor hinanden. Malthe C. Bruuns stærkt republikansk prægede Artikler og Pjecer skaffede ham mange Fjender, og efter Udgivelsen af "Aristokraternes Katekismus" - en politisk "Katekismus" - rejstes en Storm af Vrede mod ham. Biskop Balle angav Bogen, ikke for dens blasfemiske Indhold, thi Bibelen forsvarer sig selv, men for dens Angreb paa det danske Kongehus og Adelen.

Da turde han, ikke opholde sig i Danmark længere, og efter en eventyrlig og dramatisk Flugt landede han paa den svenske Ø i Øresund, Hveen. En stor Del af hans Venner forstod ham ikke, men man maa jo betænke, at han paa det Tidspunkt kun var 21 Aar gl. Forældrene her i Thy var meget ulykkelige over Sønnens Adfærd, hvilket fremgaar af et Par Breve stilet til Professor Nyerup fra Faderen, Godsejer A. C. Bruun. Brevene findes paa det kongl. Bibliotek og har følgende Ordlyd:

Ulstrup, d. 6. Maj 1796.

Pro Memoria!

Det vil forundre Dem fra en ganske fremmed Haand at modtage disse Linier og beder Dem tilgive mig denne tagende Frihed.

Jeg er Fader til den fornedelst Ulydighed ulykkelige M. C. Bruun. Da jeg ej haver hverken Ven eller Venners Ven i København, som kunde give mig sand Oplysning om denne Sags rette Sammenhæng og fra hvad Synspunkt sammes baade nu og i Tiden kan betragtes fra, eftersom jeg saavel ved fordums Breve fra denne ulykkelige Søn som ved mundtlig Samtale med ham afvigte Aar har erfaret, at De har værdiset ham Deres Bekjendtskab og Venskab, haaber jeg, De tillader mig at udbede Underretning om følgende: Er den af ham ulykkelig skrevne Pjecer Indhold saa enorm, at den ved en streng og dog billig Retfærdighed ej kan forsvares? Tror De ham at være i fuld Persons Sikkerhed der, hvor han er? Jeg frygter, at han for at stille vedkommendes Hævngerrighed kunde vordre reklameret, og da det i hans nærværende Ulykke vil blive en absolut Nødvendighed for ham rent at afsige og forglemme sit Fædreland, beder jeg paa det indstændigste tilraade ham et bedre Tilflugtssted, da jeg saa nærmere, i Haab om De bæerer mig med Svar,

skal forklare mig. Herom beder en inderlig bedrøvet Fader og en til Døden parat Moder, som denne ulykkelige for tidlig lægger i Graven.

Ærbødigst

A. C. Bruun, Justitsraad.

Svaret fra Professor Nyerup har jeg ikke kunnet skaffe, men et senere Brev fra Justitsraad Bruun til Nyerup viser, at dette har være beroligende og fyldestgørende.

Ærbødigst Pro Memoria!

Uagtet jeg siden Deres Velbaarenheds meget ærede Skrivelse af 14. Maj, hvorfor jeg paa det forbindtligste takker, ej har hørt eller set det mindste Ord fra min ulykkelige Søn, saa dog, da jeg af hans yngre Broder, som i disse Dage er hjemkommen fra Sjælland, erfarer, at han i Henseende Linned og Klæder skal være ilde faren, har jeg ved en i Gaar sig visende Skibslejlighed ufortøvet afsendt noget lidet hjemmeverket, hvormed han for det første kunde hjælpe sig i dette Tøj indsyet i en Maatte, har jeg taget mig den Frihed under Mærket R. N. at adressere til Deres Velbyrdighed med ærbødigst Begæring, saavel at tilgive mig denne tagende Frihed, som ogsaa paa bedst mulig Maade at faa sammes tilsendt, hvortil jeg endnu maa føje den Begæring, at 1. Stk. ligeledes hjemmeverket staa graa Klæde 6½ Alen, som er beliggende hos hans Vært N. Giellerup i Breedgaden, og som ej kom til København for den for ham ulykkelige Tidspunkt, ligeledes maatte rekommanderes til Deres Velbyrdigheds gode Forsørgelse, da jeg frygter for at samme ellers kunde geraade i Forglemmelse. - -

Hvad ham personlig angaar, da tvivler jeg paa, at han nogensinde tilstædes at komme tilbage til sit Fædreland, i det mindste saa længe dette System varer, naar man ej engang vil tilstæde ham den groveste Misdæders Ret. Dette faar og skal være mig ligegyldig, naar han kun vil lægge sig en fast Plan for og lade Fornuft og Sindighed raade, saa er Verden stor, han ved jeg har elsket ham, maaske for meget. Men, uagtet hans Ubesindighed har forvoldet mig Gram, saa er han dog mit Barn, og dette maa jeg indstændigt anmode Deres Velbaarenhed om, ved Skrivelse at indprente ham, ingenlunde at vove at sætte sin Fod i Danmark, da jeg altfor vel ser, hvad Følgerne blev heraf, nemlig hans Frihedstab -. Ja, han haver endog udenlands at agte paa sine Skridt, da gjort Gerning, hvad enten sket ved Vold eller List er efter disse Tidens Tænkemaade halvforvaret.

Forlad at jeg saa aabenhjertig skriver til Dem og forulejliger; Deres Venskab til min Søn og at De selv som Fader vil forstaa det forbindende Baand, lader mig haabe, at De ej vil lade ham mangle Deres gode Raad, og at han med al hans Fornuft dog ikke vil slaa Gud og Religion bort, fra Slægten vel engang udstyret.

Tør jeg anmode Deres Velbaarenhed ved Lejlighed at formelde Professor Horneman min Agtelse og forbindtligst Tak for givne Forsikring om min Søn. Vil han opfylde mine ønsker og for Eftertiden være varsom i sine Handlinger, skal jeg efter ringe Evne ikke slaa Haanden af ham, men han kender sine Forældres Omstændigheder og ved, at De ikke alene kan hjælpe ham. Havde jeg ham kun bort fra Hveen.

Med Højagtelse haver jeg den Ære at forblive Deres Velbaarenheds ærbødigst forbundne Tjener.

Ulstrup, d. 26. Juni 1796.

A. C. Bruun.

Bruun kedede sig paa Hveen, men Vennerne opmuntrede ved Breve og gentagne Besøg; flere satte endog Livet til, da de i en Jolle roede over til Øen. Man faar et glimrende Billede af Situationen ved at læse de talrige Breve, som Malthe C. Bruun modtog i denne Periode. Disse findes i det Bruunske Familiearkiv, som velvilligst er udlaant mig af Hr. Kommandørkaptajn Malthe Bruun, Klampenborg, der er Sønnensøn af Malthe C. Bruuns yngste Broder. Det var en meget omfattende Korrespondance, Bruun førte, og ikke saa faa af Datidens kendte Personligheder brevvexlede med ham.

Da indtraf en Begivenhed, som skaffede ham den gyldne Frihed tilbage for en kort Tid. Udenrigsministeren, den afholdte A. P. Bernstoff, døde, og i den Anledning skrev M. C. Bruun et Sørgedigt, hvis Indhold var saa

hjertergribende og smukt, at Kongen efter, indgiven Ansøgning gav ham Tilladelse til at vende tilbage. Begyndelsesstroferne lyder saadan:

Højt toner Herthas Hal af dyb og ængstelig Klage,
og Fjeldets Marmorhal den sukker hult tilbage,
og Genlyd svarer den fra Danerkongens Borg.
Sorg i den gyldne Sal, Sorg i de dunkle Hytter,
hvor Taarne knejser stolt, hvor Hyrden Telte flytter,
hvor Bølger bruser vildt, er idel, idel Sorg.

Ved sin Hjemkomst til København fik han en begejstret Modtagelse, og for en Tid var hans Navn paa alles Læber. Han havde udgivet sine Digte under Titlen: Poetisk Forsøg I, nu udkom II. Del, og mange af disse Digte blev højt skattet af hans Samtid. Men den varmblodede Yngling kunde ikke afholde sig fra Indblanding i en Afskedigelsessag, hvor Bruun mente, Regeringen havde forbrudt sig paa det groveste. Han tager til Genmæle i Skriftet: *Tria juncta in uno* (Tre forenede i eet), og i skarpe Sætninger fordømmer han Regeringens Fremgangsmaade. Der forekommer Sætninger som: "En saadan Regering opfordrer til Opstand" – "Vil den ikke høre Grunde, saa bør og maa man bruge Kugler og Dolke". Selv om Malthe C. Bruun prøvede at begrunde sine Paastande, skaffede de ham atter en Forvisning, som denne Gang var uigenkaldelig. Retserklæringen havde følgende Ordlyd:

"Student Malthe Conrad Bruun bør for sine formastelige Udtryk i samtlige under denne Sag paaklagede Skrifter forvises fra Kongens Riger og Lande".

Selv om han var forberedt paa Afgørelsen, var det alligevel et haardt Slag; han elskede sit Fædreland og var stolt over at være Danmarks Søn. Forklædt som Tjener flygtede han til Sverrig, hvor han med stor Dygtighed erhvervede sig Indsigt i svensk Kultur og Digtning. At det har været smaat med Indtægter, fremgaar af et Brev fra Faderen, Justitsraad Bruun:

Min kjære Søn!

Din Skrivelse af 12. Juli haver jeg ved Hr. Winther rigtig bekommet og glæder mig over at erfare, at du er ved Helsen, - at du ej har faaet mit Brev, hvori jeg meldte dig min kummerlige Forfatning med at have faaet en Art Rørelse, der endnu for en Del vedvarer og nægter mig den fuldkomne Brug af den højre Haand, hvorved jeg kiædes ved selv at skrive og duer saare lidet til at dictere andre - og fra dig min Søn har jeg ej heller seet Brev siden 28. Dec., saa at jeg i ald den Tid og indtil nu har været i aldeles Uvished om din Skæbne. - - - Mit kjære Barn, hvad har du forrettet og hvad forretter du i din Landflygtigheds Stand. Jeg ved meget vel, at du ikke er ledig men det gjælder om, at du retskaffent bruger din Tid. Jeg synes ikke, at jeg vilde have smaa Arbejder fra dig, men betydelige Skrivter og endnu ønskede jeg allerhelst du havde gaaet en Tidlang paa Rejser. - - Jeg ser en Plan fra dig, som ogsaa kan være god nok, naar du kund kan være bestandig den nemlig Landvæsenet og hertil forlanger du Pengehjælp. Jeg skal ogsaa være villig, naar det kan have nogen Henstand, i det mindste til Snapsting ad Aare. Da skal du, enten jeg lever eller dør faa 500 Rigsdaler. - - - Er det kun ej min Søn en Flyvelyst som næppe et Aar om fortrydes igen. Jeg maa tale (din ældste Søster har været i Aar til Confirmation, og om end hun gaaer nu først i hendes 14. Aar, saa er hun fuldvoksen og næsten paa min Højde, spiller skikkelig paa Claveer, knipler med mere, men allerkærest læser, naar hun kan faa Tid) alvorlig med dig - om endskønt du aldrig har skrevet mig noget derom, saa har dog Kærlighed fængslet dit Hjerte, det er det, der gør du nødigst forlader Egnen. Det er den, som gør dig at pønse paa et aarligt Udkomme, og da du ikke kan komme til Danmark, vælger du Skaane. Men det er et Hovedspørgsmaal om din elskede vil og kan finde sig deri, om hun vil deele Skæbne med dig - - du er aldeles uerfaren - var det ikke bedre at finde noget andet - - eller og paa nogle Aar rejse ud og

derved pansere dig og komme saa med gloer tilbage. O! tænk paa den tilkommende Tid. Tag i det mindste andre fornuftige i Raad med dig, saa længe jeg lever kan du vente nogen Hjælp fra mig, men naar jeg er død, saa er alting forbi, du ved selv efter Ordsproget, Brødkurven er hængt højt for mig, og jeg har mange at forsørge. Nu Gud bevare dig min Søn, tænk dog paa dine Forældre, vidste du kuns, hvor meget de elsker dig. Din Moder og Søkende hilse kærligt.

Ulstrup d. 4. Aug. (Aarstal mangler.) Bruun.

Malthe C. Bruun fik ogsaa den Ydmygelse at blive udvist af Sverrig, og efter forgæves at have søgt om Indrejsetilladelse i Danmark, forlod han Norden for aldrig mere at gense de hjemlige Kyster. Det maa have været svært, kun 24 Aar at skulle skilles fra det Land, han elskede.

Over Tyskland rejste han til Paris, den By, hans Længsler higede efter. Her skabte han under de skiftende politiske Forhold en god Position i Samfundet. Som Medarbejder ved Bladene "Journal de l'Empire" og "Journal des Debats" skrev han en Række ypperlige Artikler, som gjorde hans Navn berømt i Frankrig. Det er dog navnlig hans Indsats i Geografien, der skaffede ham et Navn blandt Verdens mest kendte Videnskabsmænd. Han udgav i mange Aar et geografisk Tidsskrift, men Værket, som skaffede ham Verdensberømmelse, var: "Precise de la Geographie" i 8 store Bind. Han var Medstifter af Verdens første geografiske Selskab og beklædte med Dygtighed Hovedsekretærposten til sin Død.

Han følte sig forladt af Venner i Danmark, hvilket fremgaar af nedenstaaende Brev til Moderen:

Kjære Moder! (Ingen Aarstal!)

Jeg havde foresat mig for en fire Aar siden aldrig mere at skrive nogen Linie til Danmark, jeg var saa inderligen forbitret, ikke imod Regeringen, men mod mine Venner og Slægtninge, som ikke have taget sig af mig med den tilbørlige Varme, som ikke have vist mig saa megen Tillid, at jeg for dem kunne aabenbare de Planer jeg undertiden har fattet.

Jeg har derfor i nogle Aar ikke beskæftiget mig med noget andet end forskaffe mig i Frankrig en saadan Anseelse, at jeg kan ved mine Skrifter fortjene saa meget jeg behøver. Jeg har for Tiden to Indtægtskilder: jeg er Translateur ved den bekjendte Journal de l'Empire, det giver mig 4800 Franker om Aaret, og jeg udgiver et geografisk Maanedskrift *Annales des voyages*, som indbringer mig 5000 Fr., det bliver 2100 Rigsdaler i klingende Mønt. Man har tilbudt mig Pladser som Professor ved forskellige Universiteter saavel her som i Rusland. Man har tilbudt mig at blive Professor i Historie i Vilna med en Gage af 6000 Frc. om Aaret og frit Hus, men jeg skjøtter ikke om at begrave mig i et saa afliggende Land.

Det vigtigste er, at jeg er blevet gift med en meget simpel, huuslig og gudsdygtig Kone, ved hende er jeg blevet Fader til Søn, som hedder Conrad og som er sund og frisk og ligner mig meget. - - -

Kærligst og ærbødigst Hilsen til alle fra Malte Conrad Bruun.

I 1813 skriver han i et Brev til Moderen, at han er aldeles overhængt af Arbejde, men han lever i en forunderlig Sindstilstand: evigt Arbejde, Uro og Ærgelse over, at han ikke i Aaret 1800 var rejst til Amerika eller England, de eneste Lande han mente at kunne aande frit. Men, skriver han, kan Ros og Penge gøre Mennesker lykkelige, saa kan jeg ikke klage.

Efter Justitsraad Bruuns Død overtog Sønnen Jacob Ulstrup, men han satte den desværre over Styr. I et Brev til denne fra 1820 omtaler Malte-Brun (som han nu kalder sig) disse ulykkelige Forhold og tilbyder ham et Arvebeløb til Hjælp i den økonomisk vanskelige Tid. Til

sidst, efter at have omtalt det daarlige danske Korn, skrive M. C. Bruun: ”Skriv lidt om Ulstrups Tilstand. Jeg erindrer hvert Huus, hver Stald, hver Lade, hver Høj og Dam og Aae”. Mange andre Eksempler kunde anføres for at vise, at han midt i sin Travlhed ofte sendte længselsfulde og venlige Tanker til Thy.

Som Aarene gik, blev Ønsket om Ophævelsen af Dommen stærkere, og efter at have afsendt et ydmygt og smukt Brev til Kongen modtog han Benaadning den 18. Jan. 1826. Men han fik aldrig Brug for den. Utrættelighed i Arbejdet havde tyndslidt hans Sundhed, og en tiltagende Lammelse gjorde Ende paa hans virksomme Liv den 14. Dec. 1826. Ved Begravelsen paa den verdensberømte Kirkegaard Pere Lachaise udtalte den fungerende Hovedsekretær: Han var paa een Gang Danmarks og Frankrigs Stolthed. Det er interessant at lægge Mærke til, at Paris har hædret ham ved at kalde en Gade: Avenue de le Malte-Bruun.

Mon ikke Vor Interesse og Kærlighed til denne betydelige Geograf og vor Egn berømte Søn trænger til en gennemgribende Revision. Han var en Ideens Mand, som kunde gløde af Begejstring over det, han fandt ædelt og skønt, og han har skabt sig et Navn af Verdensformat inden for Geografernes Rækker. Hans Navn har siden levet i Skyggen af en Landsforvisning, og det fortjener at blive kendt og agtet af enhver Dansk. I en Overgangstid, hvor alt var i Smeltingen, kæmpede han med skarpe

Klinger mod det, han fandt falsk og forlorent, hvorfor han fik Straffen, medens andre høstede Frugten. Ved sin Indsats som Geograf har han tegnet sit Navn med gyldne Bogstaver blandt Videnskabens Stormænd.

KILDER:

Fr. Birkedahl-Barfod: Malthe C. Bruun, Breve fra det kongelige Bibliotek, Nekrolog i Dansk Litt. Tidende, 1827, H. Schwanenflügel: M. C. Bruun, K. L. Rahbech: Om M. C. Bruun som Dramaturg, Østs Arkiv VII 1827, Danske Samling 1865-66, Fr. Bajer: Nordens politiske Digtning, J. P. Mynster: Medd. om mit Levned (1854), Frenzels Doktordisputats om M. C. Bruun som Europas betydeligste Geograf i Beg. af 19. Aarh. (1908), Rask Morskabslæsning 1841, Bricka: Dansk biograf. Leksikon, Brevsamlinger og efterladte Papirer fra Slægten Bruun, Malthe C. Bruuns litterære Arbejder, Précis de la Géographie universelle af M. C. B., og forskellige Artikler i Aviser og Tidsskrifter.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1939, side 211-223)